

تثبیت و گسترش اسلام در دوران خلفای نخستین

درس ۵

۱) جامعه و حکومتی که پیامبر در مدینه بنیان نهاد، در فاصله سال‌های ۱۱ تا ۴۱ ق به دست پنج نفر از جانشینان ایشان با عنوان «خلیفه» اداره شد. این دوره ۳۰ ساله از تاریخ اسلام را عصر خلفای نخستین یا «راشدین» می‌گویند. جامعه اسلامی در این دوره با مسائل متعددی روبه‌رو شد که مهم‌ترین آنها موضوع جانشینی پیامبر، اداره حکومت، تثبیت اسلام در شبه جزیره عربستان و فتوحات مسلمانان در خارج از شبه جزیره بود. در این درس، شما با جست‌وجو، گردآوری و مطالعه شواهد و مدارک تاریخی، علل، آثار و پیامدهای سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی این مسائل را بررسی خواهید کرد.

بحث و گفت‌وگو

وحدت یا تفرقه؟

پیش از ورود به موضوع جانشینی پیامبر اسلام، لازم است درباره موضوعی مهم قدری بیندیشیم. مسلمانان با وجود اشتراک عقیده در مسائل فراوان، در موضوع جانشینی رسول خدا اختلاف نظر دارند. شیوه صحیح مواجهه با این اختلاف نظر، همان روش برخی، از علمای شیعه و سنی معاصر و پیشین است. آنان ضمن دفاع مستدل و منطقی از باورهای خویش، برای وحدت و یکپارچگی تمام مسلمانان در برابر دشمنان و بدخواهان اسلام و تقریب مذاهب اسلامی تلاش می‌کردند. آنان همواره مراقب بودند که اختلاف نظر مسلمانان در مسئله امامت و خلافت، موجب تفرقه جوامع اسلامی و درگیری مسلمانان با یکدیگر نشود.

- با راهنمایی دبیر، درباره ضرورت و روش‌های حفظ وحدت و عواقب تفرقه و دشمنی میان مسلمانان در شرایط کنونی جهان، بحث و گفت‌وگو کنید.

جانشینی رسول خدا و شکل‌گیری خلافت

۳ ماجرای سقیفه^۱ و انتخاب ابوبکر به خلافت

۳) هنگامی که علی رضی الله عنه و بنی‌هاشم مشغول برگزاری مراسم تدفین پیامبر بودند، گروهی از انصار در مکانی موسوم به «سقیفه بنی‌ساعده» در مدینه گرد هم آمدند تا درباره تعیین جانشین رسول

خدا تصمیم بگیرند. ابوبکر بن ابی قحافه، عمر بن خطاب و ابوعبیده جراح از گروه مهاجران، به سرعت، خود را به آن جمع رساندند. سرانجام، پس از گفت‌وگو و بحث‌هایی که در آن جلسه صورت گرفت، نخست عمر و ابوعبیده و سپس تعدادی از انصار حاضر در سقیفه با ابوبکر، به عنوان خلیفه و جانشین پیامبر، بیعت کردند. ۳

۱- سقیفه به معنای ایوانچه‌ای سقف‌دار (سایان‌دار) است.

۴- سه گروه مخالف ابوبکر را بنویسید؟

۵- ابوبکر چگونه با مخالفان خود مقابله نمود؟

۶- عمر چگونه به خلافت رسید؟ مهمترین رویدادهای دوره خلافت عمر چه بود؟

۷- عثمان چگونه به خلافت رسید؟

بحران ارتداد و جنگ‌های داخلی

پس از رحلت پیامبر و آغاز خلافت ابوبکر بنی‌قُحافه، سه گروه با حکومت وی به مخالفت پرداختند.

۴ (۱- گروه‌هایی از قبایل عربستان، که در سال‌های پایانی زندگانی

رسول خدا و پس از گسترش قدرت مسلمانان، اسلام آورده بودند و با تعالیم آن‌س و آشنایی نداشتند.

۲- گروه دوم افرادی بودند که در واپسین روزهای زندگانی رسول خدا و با پدیدار شدن آثار بیماری آن حضرت، ادعای پیامبری کردند.

۳- گروه سوم، کسانی بودند که ابوبکر را به عنوان خلیفه پیامبر قبول نداشتند و به طور آشکار از حضرت علی رضی الله عنه حمایت می‌کردند.

۵ (ابوبکر پس از استقرار بر مسند خلافت، سپاهی را گرد آورد و به مقابله با شورش‌ها و نافرمانی‌ها فرستاد. این سپاه، علاوه بر شکست

مرتدان و پیامبران دروغین، معترضان به خلافت ابوبکر را نیز به شدت

سرکوب کرد.) ۵

خلافت عمر و عثمان

۶ (خلیفه اول (ابوبکر) اندکی بیش از دو سال خلافت کرد. او در

واپسین لحظات زندگی، طی وصیت‌نامه مکتوبی، عمر بن خطاب را به جانشینی خود معرفی کرد. از مهم‌ترین رویدادهای دوران خلیفه

دوم (حک ۱۳-۲۳ق)، فتوحات مسلمانان در سرزمین‌های مجاور

شبه‌جزیره عربستان بود.) ۷ (خلیفه دوم پیش از مرگ، شورایی شش نفره

تشکیل داد و اعضای آن را مأمور کرد که از میان خود یک نفر را به

عنوان خلیفه برگزینند. گفت‌وگوها و رایزنی‌های اعضای آن شورا، به

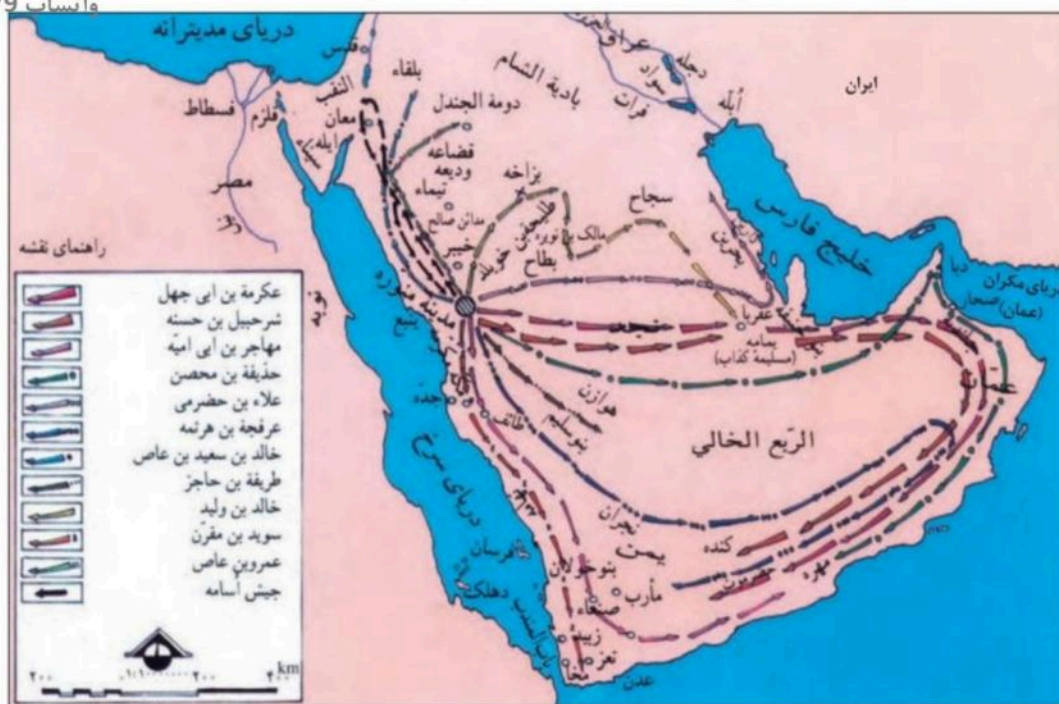
گونه‌ای پیش رفت که سرانجام عثمان بن عفان به عنوان خلیفه سوم

(حک ۲۳-۳۵ق) انتخاب شد.) ۷

لینک دریافت فایل کامل در

تلگرام @s-m73javad

واتساب 09013874879

جنگ‌های داخلی

۱- پیامبران دروغین عبارت بودند از: اَسود عَنسی، مُسَیلمة بن حَبیب، سِجَاح دختر حارث و طَیْهَة بن حُوَیْلة.

۲- عمر از طایفه بنی‌عَدی، یکی از طایفه‌های قبیله قریش بود.

۳- خلیفه دوم به دست غلامی به نام بیروز یا فیروز نهادند، ملقب به ابولؤلؤ مجروح شد و بر اثر شدت جراحت از دنیا رفت.

۴- عثمان از خاندان بنی‌امیه در زمان ابوبکر از افراد نزدیک به خلیفه بود و کاتب وی به شمار می‌آمد؛ در دوره عمر نیز نفوذ قابل توجهی داشت.

۸- امام علی (ع) چگونه به خلافت رسید؟

۹- چرا اشراف بنی امیه با امام علی (ع) بیعت نکردند؟

۱۰- بهانه معاویه برای مخالفت با امام علی (ع) چه بود؟

۱۱- چرا طلحه و زبیر بیعت خود را با امام علی (ع) شکستند؟

۱۲- سه جنگ مهم دوران خلافت امام علی (ع) چه بود؟

بیشتر بدانیم

شورای شش نفره و خلافت عثمان بن عفان

اعضای شورایی را که عمر برای گزینش خلیفه سوم تعیین کرد، عبارت بودند از علی رضی الله عنه، عثمان، عبدالرحمان بن عوف، سعد بن ابی وقاص، طلحه و زبیر. خلیفه دوم مقرر کرد که در این شورا، اقلیت باید به نظر اکثریت تمکین کند و در صورت مخالفت، گردن زده شود. همچنین شرط کرد اگر سه نفر در برابر سه نفر قرار گیرند، حق با گروهی است که عبدالرحمان بن عوف در آن است. سعد بن ابی وقاص حق رأی خود را به عبدالرحمان واگذار کرد. زبیر نیز حق خود را به علی رضی الله عنه داد. طلحه هم به نفع عثمان کنار رفت. عبدالرحمان به حضرت علی رضی الله عنه پیشنهاد کرد خلافت را به شرط عمل به کتاب خدا، سنت پیامبر و سیره ابوبکر و عمر بپذیرد، اما آن حضرت، تنها شرط عمل به کتاب خدا و سنت پیامبر را قبول کرد. عثمان، تمام شرایط عبدالرحمان را پذیرفت و به خلافت برگزیده شد.

۲ پرسش

عثمان بن عفان روش متفاوتی نسبت به خلفای پیش از خود در پیش گرفت. او حکم بن ابی العاص را که پیامبر به طائف تبعید کرده بود، به مدینه بازگرداند. خلیفه سوم همچنین شماری از افراد خاندان اموی را بر سر کار آورد و دست آنان را در اداره امور خلافت باز گذاشت. برخی از صحابه پیامبر همچون ابوذر غفاری و عمار یاسر، نسبت به رفتار منصوبان خلیفه انتقاد و اعتراض کردند. خلیفه که تحت تأثیر اطرافیان و مشاوران خود از جمله مروان بن حکم قرار داشت، انتقادکنندگان را تبعید نمود. مردم از مناطق مختلف مانند کوفه، بصره و مصر برای رساندن صدای اعتراض خویش به گوش عثمان، به مدینه آمدند. علی رضی الله عنه میان مردم و خلیفه میانجیگری کرد. خلیفه پذیرفت که روش خود را تغییر دهد، اما اطرافیانش مانع این کار شدند. به همین دلیل، معترضان خشمگین سرانجام به خانه خلیفه ریختند و او را به

قتل رساندند. ۲ پرسش

خلافت امام علی رضی الله عنه (حک ۳۵ - ۴۰ ق)

پس از عثمان، مردم در مدینه به اصرار از علی رضی الله عنه خواستند که خلافت را بپذیرد و با آن حضرت بیعت کردند. امام مصمم بود که مطابق کتاب خدا و سنت پیامبر عمل نماید؛ از این رو، سران قریش و به ویژه اشراف بنی امیه که از بیعت با ایشان خودداری کرده بودند، به مخالفت و دشمنی برخاستند. از جمله، معاویه پسر ابوسفیان که توسط علی رضی الله عنه از حکومت شام برکنار شده بود، به بهانه خون خواهی عثمان، به سرکشی پرداخت. ۱۰

معدودی از بزرگان قریش مانند طلحه و زبیر نیز که بیعت کرده بودند، چون

منزل منسوب به امام علی رضی الله عنه در کوفه

امام با تقاضایشان برای به دست گرفتن حکومت برخی شهرها و مناطق موافقت نکرد، بیعت خود را شکستند و به صف مخالفان پیوستند. ۱۱

نصیحت‌ها و کوشش‌های مسالمت‌آمیز امام علی رضی الله عنه برای بازداشتن مخالفان از سرکشی و جلوگیری از جنگ داخلی میان مسلمانان، به نتیجه نرسید و آن حضرت ناگزیر به دفع سرکشی‌ها و آشوب‌گری‌هایی شد که اشراف بنی امیه نقش مهمی در ایجاد آن داشتند. بدین منظور امام مرکز خلافت را از مدینه به کوفه منتقل کرد. ۱۲ در سه جنگ جمل، صفین و

نهروان با دشمنان مقابله کرد. ۱۳

اسلامی شد^{۱۷} علی علیه السلام در دوران حکومتش تلاش کرد با عمل به تعالیم اسلام و سنت رسول خدا، برادری و یگانگی دینی^{۱۶} و برپه^{۱۵} پیش^{۱۴} اسلامی بازگرداند، اما با موانع و مشکلات اساسی روبه‌رو شد؛ زیرا گروه محدودی که از منافع و امتیازهای ویژه برخوردار شده و سال‌ها به مال‌اندوزی و رفاه‌طلبی خو گرفته بودند، با آن حضرت مخالفت و دشمنی کردند. آنان با اقدام‌های عدالت‌جویانه امام به مقابله برخاستند و سه جنگ را بر جامعه اسلامی تحمیل کردند. این جنگ‌ها تأثیرات اجتماعی نامطلوبی بر جا گذاشت و باعث به وجود آمدن رقابت منطقه‌ای بین عراق و شام شد که تا سال‌ها پس از آن ادامه داشت. ^{۱۷} تحمل‌گرایی آنان جلوگیری کرد. ^۳ پرسش

نحوه توزیع بیت‌المال در زمان خلیفه دوم

سهم دریافتی	افراد و گروه‌ها
۱۲۰۰۰ درهم	عباس بن عبدالمطلب، عموی پیامبر
۱۲۰۰۰ درهم	عایشه، همسر رسول خدا
۱۰۰۰۰ درهم	دیگر همسران پیامبر
۵۰۰۰ درهم	مهاجرانی که در جنگ بدر حضور داشتند.
۴۰۰۰ درهم	انصاری که در جنگ بدر حضور داشتند.
۴۰۰۰ درهم	أسامه بن زید و عمر بن ابی سلمه
۴۰۰۰ درهم	حاضران در جنگ احد و پس از آن تا صلح حدیبیه
۳۰۰۰ درهم	حاضران در حوادث پس از صلح حدیبیه و کسانی که قبل از فتح مکه هجرت کرده بودند.
۳۰۰۰ درهم	فرزندان جوان مهاجر و انصار
۱۰۰۰ درهم	کسانی که پس از فتح مکه مسلمان شدند.
.....

مأخذ: ماوردی، الاحکام السلطانیة، ص ۲۶۱-۲۶۳؛ ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱۲، ص ۲۱۴.

فعالیت ۳

به جدول خوب دقت کنید و بگویید خلیفه دوم برای توزیع بیت‌المال میان مسلمانان چه معیارهایی را در نظر داشته است؟

^۳ پرسش

در دوران خلیفه سوم، بخل و بخشش‌های فراوانی از بیت‌المال به افراد مختلف، به خصوص خاندان بنی امیه صورت گرفت. وی محدودیت‌هایی را که عمر برای ثروت‌اندوزی سران قریش ایجاد کرده بود، نادیده گرفت؛ از این رو، آنان اراضی و مزارع وسیعی را در ایران، شام و مصر تصرف کردند و بر ثروت خود افزودند. ^۳ پرسش

فعالیت ۴

بررسی شواهد و مدارک

- برداشت و تحلیل خود را از متن زیر بیان کنید.

ولید بن عقبه، حاکم اموی کوفه، مبلغ زیادی از بیت‌المال قرض گرفت و نمی‌خواست آن را پس دهد. عبدالله بن مسعود که مسئول بیت‌المال بود، به عثمان شکایت برد. خلیفه در پاسخ او گفت: «تو خزانه‌دار ما هستی و نباید نسبت به ولید از آنچه از بیت‌المال برمی‌دارد، تعرض نمایی». ابن مسعود به خشم آمد و گفت: «گمان می‌بردم که خزانه‌دار مسلمانان هستم، اما اگر چنین است، مرا بدان حاجتی نیست» (بلاذری، انساب الاشراف، ج ۶، ص ۱۴۰).

۳ پرسش (علی علیه السلام در دوران خلافتش تلاش کرد که عدالت و مساوات اسلامی

را اجرا کند. از این رو، بیت‌المال را به‌طور مساوی میان تمام مسلمانان اعم از عرب و غیرعرب، سیاه و سفید و بنده و آزاد تقسیم کرد. برخی مسلمانان، از جمله طلحه و زبیر به این شیوه توزیع بیت‌المال اعتراض کردند و از آن حضرت خواستند که عرب و قریش را برتر از عجم و موالی قرار دهد؛ اما امام این کار را ستمگرانه دانست و فرمود: «تمام قرآن را تلاوت کردم و برای فرزندان اسماعیل [اعراب] بر فرزندان اسحاق [غیراعراب] به اندازه این چوب [تکه چوبی که از زمین برداشته بود] برتری نیافتم».^۱ منظور آن حضرت این بود که او

معیارهای قومی، قبیله‌ای، خویشاوندگرای و یا تقدم و تاخر در قبول اسلام را در توزیع بیت‌المال در نظر نخواهد گرفت. (۳ پرسش

فتوحات مسلمانان و گسترش اسلام

یکی از رویدادهای مهم تاریخ اسلام در دوران خلفای نخستین، لشکرکشی اعراب مسلمان به سرزمین‌های مجاور شبه‌جزیره عربستان بود. در نتیجه این لشکرکشی‌ها که از اواخر خلافت ابوبکر آغاز شد و تا پایان خلافت عثمان بدون وقفه ادامه یافت، سرزمین‌های ایران، شام و مصر فتح شد و اسلام به تدریج در آن سرزمین‌ها گسترش پیدا کرد.

نقشه فتوحات در دوران خلفای نخستین

۱- عجم به کسانی گفته می‌شد که عرب‌زبان نبودند و زبانشان برای اعراب مبهم و نامفهوم بود. این واژه بیشتر بر ایرانیان اطلاق می‌شد.
 ۲- یعقوبی، تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۲۸.

بیشتر بدانیم

فتح به جنگ و فتح به صلح

در جریان فتوحات، مسلمانان هنگامی که به سپاه دشمن برخورد می‌کردند و یا به آبادی و شهری می‌رسیدند، طبق تعالیم اسلام و سنت پیامبر، سه پیشنهاد به آنان ارائه می‌دادند: اول، اسلام بیاورید؛ دوم، تسلیم شوید و جزیه پرداخت کنید و سوم، بجنگید. پذیرش هر یک از این پیشنهادها وضعیت متفاوتی را به وجود می‌آورد. اگر پیشنهاد اول پذیرفته می‌شد و طرف مقابل اسلام می‌آورد، آنان از حقوقی برابر با دیگر مسلمانان برخوردار می‌شدند؛ اموال و دارایی‌هایشان محفوظ می‌ماند و همچون سایر پیروان اسلام ملزم بودند که زکات بپردازند. اگر پیشنهاد دوم را می‌پذیرفتند و راضی به پرداخت جزیه می‌شدند، مسلمانان نیز امنیت جان و مال آنان را تضمین می‌کردند و به آنان اجازه می‌دادند که بر دین خویش باقی بمانند و آداب و مناسک مذهبی خود را به جا آورند. همچنین امنیت و احترام پرستگاه‌های آنها مانند کلیساها و آتشکده‌ها ضمانت می‌شد. البته پیشنهاد دوم فقط از پیروان کتاب‌های آسمانی مانند یهودیان، مسیحیان و زرتشتیان پذیرفته می‌شد که به آنان «اهل ذمه» می‌گفتند. در صورتی که کار به جنگ می‌کشید، نتیجه جنگ، تکلیف دو طرف را مشخص می‌کرد.

آثار باستانی تدمر (پالمیرا) پیش از تخریب توسط گروه داعش

۱۸ فتح شام

سرزمین شام در غرب آسیا، به عنوان نقطه اتصال زمینی و دریایی سه قاره آسیا، اروپا و آفریقا، همواره از موقعیت فوق‌العاده مهمی برخوردار بوده است. این سرزمین، تاریخ و تمدنی کهن دارد و در دوران باستان محل برخورد تمدن‌های کهن بین‌النهرین، ایران، مصر، یونان و روم بوده است. (۱۸) منطقه شام هنگام حمله اعراب مسلمان، زیر سلطه امپراتوری روم شرقی قرار داشت. (در آن زمان تعدادی از قبیله‌های عرب در آن منطقه حضور داشتند. بسیاری از این اعراب و دیگر ساکنان بومی منطقه شام، پیرو آیین مسیحیت بودند، اما در برخی از مسائل مذهبی با کلیسای قسطنطنیه، پایتخت

امپراتوری روم شرقی اختلافات اساسی داشتند. اختلافات مذهبی و تفاوت‌های قومی، فرهنگی و زبانی که میان توده‌های مردم شام با طبقه حاکم رومی وجود داشت، سبب شده بود که پایه‌های حاکمیت امپراتوری روم شرقی در این منطقه سست شود. (۱۹) (ابوبکر، در اواخر خلافت خود، چندین سپاه را به سوی منطقه شام فرستاد. این سپاهیان در چند نبرد که بیشتر آنها در زمان خلافت عمر به وقوع پیوست، نیروهای رومی و متحدان محلی آنان را شکست دادند و شهرها و آبادی‌های آن منطقه را یکی پس از دیگری، اغلب با پیمان صلح گشودند. در این پیمان‌ها، حفظ جان و مال، آزادی دین و عقیده مردم آن شهرها در برابر تسلیم و پرداخت جزیه تضمین شده بود.) (۱۹) تمایل اعراب مسلمان به فتح صلح‌آمیز سرزمین‌ها و آبادی‌های مختلف از این نکته معلوم می‌شود که در جریان محاصره شهر

۱- شام با شامات، اصطلاحی تاریخی - جغرافیایی است که به منطقه وسیعی در غرب آسیا گفته می‌شود که از شمال به آسیای صغیر (ترکیه امروزی)، از غرب به دریای مدیترانه، از جنوب به شبه‌جزیره عربستان و از شرق به بین‌النهرین محدود می‌شود. این منطقه، کشورهای سوریه، لبنان، اردن و فلسطین کنونی را دربر می‌گیرد.

۲۰) در بیت المقدس (ایلیا)، ساکنان مسیحی شهر اعلام کردند که فقط مسلمانان با بردباری این شرط را پذیرفتند و بدین منظور خلیفه در حضور خلیفه، قرارداد صلح و تسلیم شهر را امضا می کنند. دوم از مدینه به بیت المقدس رفت. (۲۰)

فعالیت ۵

بررسی شواهد و مدارک

قسمت‌هایی از متن صلح‌نامه بیت المقدس (ایلیا) را مطالعه کنید و دلایل خود را در پذیرش یا رد ادعای رفتار مسالمت‌آمیز و مدارا جویانه مسلمانان بیان کنید.

«این نامه امانی است که عمر، امیر مؤمنان، به مردم ایلیا می‌دهد، خودشان و اموالشان و کلیسایانشان و صلیب‌هایشان، سالم و بیمارشان و دیگر مردمشان را امان می‌دهد؛ کلیسایانشان مسکون و ویران نشود و از آن نگاهند و حدود آن را کم نکنند، از صلیب و اموالشان نیز، و در کار دینشان مزاحمت نبینند و کسی از ایشان زیان نبیند و کسی از یهودان در ایلیا با آنها مقیم نشود. مردم ایلیا باید جزیه دهند، چنان که مردم شهرها می‌دهند و باید رومیان و دزدان را از آنجا بیرون کنند. کسانی که بروند جان و مالشان در امان است تا به امانگاهشان برسند و هر که بماند در امان است» (طبری، تاریخ طبری، ج ۵، ص ۱۷۸۹-۱۷۹۰).

بیشتر بدانیم

جزیه

جزیه مالیات سرانه‌ای بوده است که فاتحان مسلمان از پیروان اهل کتاب در قلمرو خویش دریافت می‌کردند. میزان جزیه بر اساس سطح درآمد افراد تفاوت داشت. زنان، کودکان، سالخوردگان، از کارافتادگان و پیشوایان دینی از پرداخت آن معاف بودند. شواهد و مدارک تاریخی نشان می‌دهد که جزیه فقط به عنوان مجازات نپذیرفتن اسلام بر کسی تحمیل نمی‌شده، بلکه برای تأمین امنیت جان و مال اهل کتاب و معاف کردن آنان از حضور در جنگ وضع می‌شده است. از این رو، خالد بن ولید در پیمان صلحی که با مردم حیره بست، متعهد شد که: «اگر ما از شما حفاظت کردیم، سرانه حق ماست و گرنه، نباید پرداخت کنید» (طبری، تاریخ طبری، ج ۴، ص ۱۵۰۴). ابوعبیده جراح، یکی از فرماندهان مسلمان در جریان فتح سرزمین شام، هنگامی که شنید، هراکلیوس، امپراتور روم شرقی، سپاه بزرگی را برای بیرون راندن مسلمانان از آن سرزمین آماده و تجهیز کرده است، جزیه اخذ شده از مسیحیان را به آنان بازگرداند؛ زیرا احتمال می‌داد که ممکن است مسلمانان شکست بخورند و نتوانند به وظیفه خود در پاسداری از جان و مال جزیه‌دهندگان عمل کنند (ابویوسف، کتاب خراج، ص ۱۳۹). همچنین برخی از اهل کتاب که با مسلمانان در جنگ‌ها شرکت می‌کردند، نه تنها از دادن جزیه معاف می‌شدند، بلکه سهم خود از غنیمت‌های جنگی را نیز می‌گرفتند (بلادری، فتوح البلدان، ص ۱۵۹).

۲۱- اوضاع مصر در هنگام ظهور اسلام چگونه؟

۲۲- مصر چگونه به دست مسلمانان فتح شد؟

۲۳- نتایج فتح مصر را بنویسید؟

۲۴- آثار و پیامدهای فتوحات در دوره خلفای نخستین را بنویسید؟

بقایای بخشی از باروی اسکندریه

فتح مصر

۲۱) مصر نیز همچون شام، به هنگام ظهور اسلام، بخشی از قلمرو امپراتوری روم شرقی بود. اسکندریه^۱ در شمال مصر، یکی از مراکز مهم نیروی دریایی آن امپراتوری به شمار می‌رفت. تسلط رومیان بر مصر، موقعیت مسلمانان را در شام و حتی در شبه‌جزیره عربستان در معرض خطر جدی قرار می‌داد. از این‌رو، مسلمانان بعد از فتح شام، در صدد برآمدن مصر را نیز تسخیر کنند. عمرو عاص^۲ که آبادانی و ثروت فراوان آن سرزمین را از نزدیک مشاهده نموده و تا اندازه‌ای با وضعیت سیاسی و اجتماعی آنجا آشنا بود، فرماندهی سپاه اعراب مسلمان را در حمله به مصر به عهده گرفت. (۲۱)

پرسش ۵) مصریان به دلایل مختلفی از حاکمیت امپراتوری روم بر سرزمین خویش ناخشنود بودند؛ از یک‌سو مالیات‌های سنگینی را به رومیان می‌پرداختند و از سوی دیگر اجازه نداشتند که به مقام‌های عالی برسند. علاوه بر آن، مسیحیان مصر اختلافات مذهبی شدیدی با رومیان داشتند. گروه‌هایی از پیروان آیین یهود نیز که در اسکندریه و سایر نقاط مصر پراکنده بودند، به دلیل عدم حمایت امپراتور روم از آنان در برابر مسیحیان، از او ناخشنود بودند. (۲۱)

۲۲) در هر حال، اعراب مسلمان طی نبردهایی، لشکریان رومی را شکست دادند و شهرهای مصر را یکی پس از دیگری به جنگ و یا به صلح گشودند. بررسی پیمان‌های صلح مصریان با مسلمانان در منابع تاریخی، نشان می‌دهد که محتوای پیمان‌های مذکور شباهت زیادی به قرارداد صلح بیت‌المقدس دارد. فتوحات مسلمانان در مصر، بیشتر نتیجه مقاومت نکردن مردم آن سرزمین در برابر سپاه اسلام بود. رفتار مسالمت‌آمیز و مدارا جویانه پیروان اسلام با مسیحیان به هنگام فتح شام و امید به آزادی مذهبی در زیر سایه حکومت مسلمانان، تأثیر بسزایی در متحد نشدن مصریان با رومیان داشت. (۲۲)

۲۳) با فتح مصر (سال ۲۰ق)، سلطه و نفوذ سیاسی - نظامی امپراتوری روم شرقی در آن سرزمین از بین رفت، شام از خطر هجوم رومیان تا حدودی در امان ماند و زمینه برای پیشروی مسلمانان در دیگر مناطق آفریقا مهیا شد. (۲۳)

آثار و پیامدهای فتوحات در زمان خلفای نخستین

۲۴) فتوحات برق‌آسای مسلمانان در عصر خلفای نخستین، از جهات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی قابل بررسی است. (۲۴) از نظر سیاسی، اعراب مسلمان در فاصله کمتر از ۲۰ سال، دو قدرت بزرگ جهان آن روز، یعنی حکومت ساسانیان و امپراتوری روم شرقی را شکست دادند و سرزمین‌های مهم ایران، شام و مصر را تصرف کردند. به دنبال این پیروزی‌های نظامی، قلمرو خلافت گسترش زیادی یافت و مردمان و اقوام مختلفی که زبان و فرهنگ متفاوتی با اعراب داشتند، تحت حکومت آنان قرار گرفتند. (۲۴)

۱- بندر اسکندریه که به فرمان اسکندر مقدونی بنا گردید، در عصر باستان یکی از آبادترین شهرهای جهان بود و کتابخانه بزرگ آن شهرت جهانی داشت.
۲- عمرو عاص از جمله مکینانی بود که در آغاز، مخالف سرسخت اسلام و پیامبر بود، اما اندکی پیش از فتح مکه و هنگامی که دریافت اسلام تمامی عربستان را فرا خواهد گرفت، به همراه خالد بن ولید به مدینه رفت و اسلام آورد. او مردی فرصت‌طلب، مال‌دوست و بلندپرواز بود و برای پیشبرد مقاصد خود سخت تلاش می‌کرد. وی در جریان فتح شام حضور فعالی داشت و نقش مهمی در جلب رضایت خلیفه دوم برای لشکرکشی به مصر داشت. عمرو عاص پیش از جنگ صفین به طمع حکومت مصر به معاویه پیوست و با حيله‌گری مانع شکست سپاه او شد.

اپلیکیشن درسی همیار

برنامه رایگان درسی همیار

تمام پایه ها

جواب کتاب ، تدریس و نمونه سوال

همیشه رایگان

برنامه همیار کاملا رایگان میباشد